

L'ECOLE DES ROBINSONS: OVEREENKOMSTEN MET ANDERE WONDERREIZEN

GARMT DE VRIES

Bij het herlezen van *L'Ecole des Robinsons* merkte ik op dat deze roman een aantal opvallende overeenkomsten vertoont met andere romans van Jules Verne. Dat is natuurlijk niet zo heel verwonderlijk; een schrijver die ruim honderd delen schrijft, moet vanzelf een keer in herhaling vervallen. Toch leek het me interessant enkele overeenkomsten op een rij te zetten.

De veiling van een stuk land

Zowel *L'Ecole des Robinsons* als *Sans dessus dessous* (Een schot in de lucht) begint met de veiling van een stuk land waarvan men in eerste instantie zal denken: 'Wat moet je er mee?' Pas later wordt bekend wat de plannen van de koper zijn. Overigens wordt in *Sans dessus dessous* de verkoop van het eiland Spencer expliciet genoemd:

Er bestond trouwens een precedent. Al eerder was een stukje van onze planeet bij opbod verkocht in een veilingzaal, door tussenkomst van een vendumeester. In Amerika om precies te zijn.

Inderdaad was enige jaren eerder, in San Francisco in Californië, een eiland in de Stille Oceaan, het eiland Spencer, verkocht aan de rijke William W. Kolderup, die met vijfhonderd miljoen dollar zijn concurrent J. R. Taskinar, uit Stockton, versloeg. Voor dit eiland Spencer was vier miljoen dollar neergeteld.¹

Deze directe verwijzing is in feite gewoon reclame voor een roman waar Verne veel van verwacht had, maar waarvan de verkoop tegenviel. *L'Ecole des Robinsons* is de eerste roman van Jules Verne waarvan de eerste oplage (10.000 stuks) niet uitverkocht raakte.² In *Sans dessus dessous* verwijst Verne eveneens naar *Hector Servadac* en naar *Hatteras*. Dit soort reclame komt in meer Wonderreizen voor; de opsomming ervan laat ik over aan de lezer.

Het avontuur, de grap en de wijze les

De opbouw en het thema van *L'Ecole des Robinsons* komen sterk overeen met die van *Les Tribulations d'un Chinois en Chine* (Wonderlijke avonturen van een Chinees). In beide romans is sprake van een jonge man, die het geluk daar zoekt waar het niet is (Godfrey/Kin-Fo). Een wijze tutor (Kolderup/Wang) besluit de jongeling een les te leren, en de held van het verhaal raakt in allerlei avonturen verzeild, die deels door de wijze man in scène zijn gezet. Beide hoofdpersonen hebben een reisgenoot, die tegen zijn wil wordt meegesleept, nergens goed voor is, en aanhoudend loopt te zeuren (Tartelett/Soun). Aan het eind van het verhaal ziet de jonge man zijn dwaling in, en kan hij trouwen met de bruid die al die tijd op hem gewacht heeft. Opmerkelijk detail: in *L'Ecole des Robinsons* komt een Chinees voor, die als verstekeling mee wil reizen naar zijn geboorteland!

Beide romans zijn geschreven in een periode waarin Verne grote problemen heeft met zijn zoon Michel, die zich afzet tegen zijn vader, schulden maakt, in een opvoedingsgesticht geplaatst wordt, en op reis naar Indië gestuurd wordt. Zouden deze drama's hun weerslag hebben gevonden in de personages Godfrey en Kin-Fo, die na een onbezonnen periode hun les leren, een les die Michel Verne nog niet begrepen heeft?

Toch zijn *L'Ecole des Robinsons* en *Les Tribulations d'un Chinois en Chine* lichtvoetige romans. Het verhaal van de Chinees moest een 'fantaisie' worden, schrijft Robert Pourvoyeur.³ Charles-Noël Martin citeert een brief van Verne aan Hetzel over *L'Ecole des Robinsons*:

Het lijkt me dat de filosofische inhoud die u aangeeft geheel buiten mijn onderwerp ligt, en het alleen maar zwaar zou maken. Ik wilde slechts een geestigheid maken, een vrolijk verhaal over Robinson, niets anders. [...] De les die onze held leert is, naar mijn mening, niet het belangrijkste, verre van dat. Dit boek moet een gril (fantaisie) zijn, niets meer.⁴

De kwestie van het vuur

In de jaren '60 van de 19e eeuw⁵ werkte Jules Verne aan een Robinsonade, getiteld *L'Oncle Robinson*. Hetzel was niet bepaald tevreden over dit boek, en schreef: 'Laat al deze figuren schieten en begin opnieuw met nieuwe plaatsen en gebeurtenissen.'⁶ Verne gehoorzaamde; het resultaat was *L'Ile*

mystérieuse, inderdaad van een veel hogere kwaliteit dan *L'Oncle Robinson*. Veel ideeën uit *L'Oncle Robinson* heeft Verne opnieuw gebruikt in *L'Ile mystérieuse*. Maar ook in *L'Ecole des Robinsons* zijn sporen terug te vinden uit deze eerste poging een Robinsonade te schrijven. Ik wil me hier richten op de kwestie van het vuur.

In *L'Oncle Robinson* maken de hoofdpersoon Flip en zijn metgezellen een vuurtje met een lucifer die ze in de voering van een jas vinden. Dit vuur gaat echter uit door een stormvloed (vgl. *L'Ile mystérieuse*, hoofdstukken V en VIII). De Robinsons proberen van alles om zich opnieuw vuur te verschaffen:

Vonken laten springen uit een vuursteen was een eenvoudige zaak. Er was vuursteen te over op het strand. Het mes van Flip kon als vuurslag dienst doen, maar men had een geschikte substantie nodig om deze vonken op te vangen. Geen stof is hiervoor beter geschikt dan tondelzwam [...] Misschien zouden andere zwammen van dezelfde familie een geschikt materiaal geven? Het was te proberen. Maar pogingen om vonken op gedroogd mos te laten vallen - hetgeen Flip probeerde - moest men opgeven; het mos vatte geen vlam!⁷

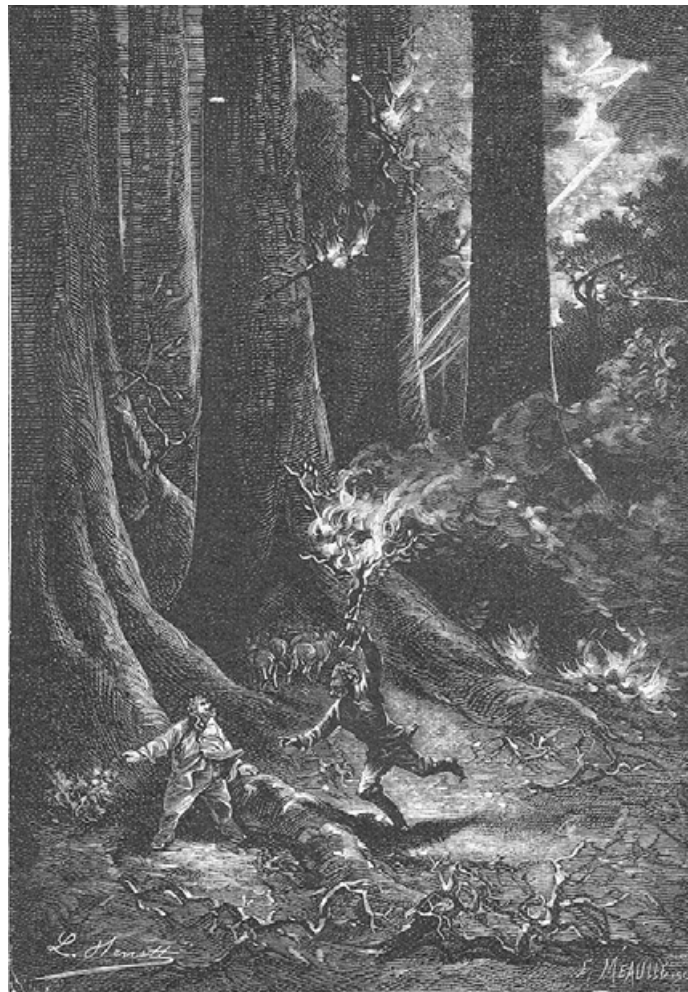
En later:

“Gebrand linnen kan dienst doen als zwam.”

“Ik weet het,” antwoordde Flip, “maar ik maak meneer Clifton erop attent dat om linnen te branden, men eerst vuur moet hebben! En om vuur te verkrijgen...”⁸

Op eenzelfde manier probeert Godfrey vuur te maken. Hij gebruikt de rug van zijn mes als vuurslag, en laat vonken vallen op allerlei materialen: gedroogde zwammen, het fijne, droge poeder dat hij in Will-Tree vindt, een soort spons... Alles tevergeefs. Verne schrijft:

Ja, ik weet het wel, vele brave lieden, gemakkelijk in hun kamer bij een voortreffelijke haard gezeten, waarin het hout en de steenkolen als om strijd branden, knetteren en

Van boven tot onder met elektrisch vuur als overgoten, (bladz. 98).

knappen, zullen zeggen:

“Maar er is niets gemakkelijker in de wereld, dan om zich vuur te verschaffen. Er bestaan duizend middelen om daartoe te geraken! Twee keien... Wat droog mos!... Wat gebrand linnen!... Ja maar, hoe dat linnen branden?... En door de rug van een mes als vuurslag... of ook nog twee stukken hout vlug en handig tegen elkander gewreven, volgens de handelwijze der bewoners der Zuidzee-eilanden!...”

Welnu, waarde lezers, beproeft het.⁹

Het wrijven van twee stukken hout is een methode die Verne na aan het hart ligt. De schipbreukelingen uit *L’Oncle Robinson* proberen tevergeefs op deze manier een stuk hout te doen ontbranden. Ook Pencroff in *L’Ile mystérieuse* waagt een poging:

Pencroff probeerde vervolgens om, net als de wilden doen, twee stukken droog hout tegen elkaar te wrijven, ofschoon hij daar evenmin wat van verwachtte. [...] Na een paar uur te hebben gewreven, gutste Pencroff het zweet uit al zijn poriën. Spijtig wierp hij de stukken hout weg.

“Als het waar is, dat de wilden op die manier vuur maken,” zei hij, “dan moet het zelfs ’s winters warm zijn. Door zo te wrijven vliegen nog eerder mijn armen in brand!”¹⁰

Deze fysieke reactie is dezelfde als bij Taartje in *L’Ecole des Robinsons*:

Toen ging hij aan het wrijven, aan het wrijven zonder ophouden, met een kracht om zich de armen uit het lid te werken. Hij wreef met een soort woede, de arme man! Maar hetzij dat de houtsoort niet deugde, hetzij dat de stukken hout niet droog genoeg waren, hetzij eindelijk dat de professor er de slag niet van had, het wilde niet lukken. Ontwikkelde hij al enige warmte uit dat hout, het lukt hem oneindig beter zijn eigen lichaam bovenmate te verhitten. Meende hij al enige rook te zien, dan was het slechts de verdamping, die van zijn voorhoofd optrok.¹¹

De uiteindelijke oplossing voor het vuurprobleem van Godfrey en Taartje is ook niet nieuw. Hetzel, die vond dat Verne in *L’Oncle Robinson* het probleem van het vuur veel te lang uitspon, schreef:

Laat een onweer het bos in brand steken, laat de kinderen een manier verzinnen om het mes te vervangen, of het lemmet te repareren. [...] Alle soorten vuur die vanzelf ontstaan, een bliksemingslag, stel hun alles in dienst, en vooral: levendig, bijna vrolijk resumeren.¹²

Pencroff moppert in *L’Ile mystérieuse*:

Als ik bij terugkeer vuur in huis vind, dan heeft de bliksem in eigen persoon het er gebracht.¹³

Godfrey en Taartje komen inderdaad op deze manier aan hun vuur:

Een vreselijke donderslag ratelde tegelijker tijd en Will-Tree werd van boven tot onder met electrisch vuur als overgoten. [...] De bliksem had al de droge takken der bovenkruijn ontvlamd, en de glimmende kolen knetterden en knapten rondom hem op de grond.¹⁴

¹ Jules Verne: *Sans dessus dessous*. Editions Rencontre, 1969. p. 311.

² Ch.-N. Martin: *Jules Verne, sa vie et son oeuvre*. Editions Rencontre, 1971. p. 302.

³ R. Pourvoyeur: *De “vrijwillig vermoorde”!* In: *Verniaan* 19. p. 12.

⁴ Ch.-N. Martin: *Jules Verne, sa vie et son oeuvre*. p. 164.

⁵ Over de precieze datering is niet iedereen het eens.

⁶ Jules Verne: *L’Oncle Robinson*. Le cherche midi editeur, 1991. p. 242.

⁷ *L’Oncle Robinson*, p. 101.

⁸ *L’Oncle Robinson*, p. 146.

⁹ Jules Verne: *Een leerschool voor Robinsons*. Elsevier, 1914. p. 83.

¹⁰ Jules Verne: *Het geheimzinnige eiland*. Elsevier, 1964. p. 52.

¹¹ *Een leerschool voor Robinsons*, p. 68.

¹² *L’Oncle Robinson*, p. 241.

¹³ *Het geheimzinnige eiland*, p. 56.

¹⁴ *Een leerschool voor Robinsons*, p. 97.